

Magyar katonák a főváros szabadságáért

244

Váriházy
„Budapest
felszabadításáért”
kitüntetése

Harminc évvel ezelőtt népünk legjobbjainak ezrei áldozták életüket hazánk szabadságáért. Kétezeröttszáz, a Budai Önkéntes Ezred harcosaként, a főváros felszabadításának is tevékeny részesei lettek. Sokuk neve talán örökre ismeretlen marad az utókor előtt, hiszen az ezred névsora csak a harcokat túlélte 1913 tiszt és honvéd nevét őrizte meg, akik életüket áldozták a szabad fővárosért, azok neve napjainkig ismeretlen. Talán még ma is vannak olyan családok, amelyek nem tudják, hogy az apa, a fiú nem a Szálasi-féle hadsereg katonájaként, hanem a magyar nép szabadságharcosaként esett el.

Tárogató utca 17.

A Debrecenben ülésező Ideiglenes Nemzetgyűlés első felhívásai között szerepel az, amelyet a magyar katonákhoz intéztek, akik még a fasiszták oldalán harcoltak. A felhívás, a szovjet hadsereg hangszórón sugárzott üzenetéhez és a Kommunista Párt kiáltványához hasonlóan, felszólította a magyar honvédeket, fordítsák fegyvereiket a nemzet érdekében a német csapatok ellen, csatlakozzanak a Vörös Hadsereghez, vegyenek részt népük, hazájuk felszabadításában. A felhívások, röplapok hatása hamarosan megmutatkozott a körülzárt fővárosban is, egyre többen álltak át a szovjet katonák oldalára, s harcoltak fegyvertársként a szabad Budapestért. Szinte ezzel egyidőben a Vörös Had-

sereg parancsnoksága felállította az önként jelentkező magyar hadifoglyokból és átállt honvédekből szerveződő csapatok parancsnokságát Budán, a Tárogató utca 17-ben. Ezek a katonai egységek kezdetben a 3. Ukrán Front kötelékében küzdöttek, majd később önálló századokká szerveződtek.

1945 január közepétől az átállás tömegessé vált. Így a Nyugati pályaudvar és a Margit-híd közötti védelemre berendezkedett 100–120 főnyi magyar század is a fasisztákkal való szembefordulást választotta. Hasonlóan járt el január 17-én a 72. határvédelmi műszaki zászlóalj két százada is a Sas utca és az Egyetem tér környékén. Február első napjaiban Budán, a Mészáros utca 30. számú házban működő németellenes tiszti csoport is felvette a kapcsolatot a szovjet parancsnoksággal, s a németek védelmi terveit megszerezve, csatlakozott a Vörös Hadsereghez. Február 8-án a Testnevelési Főiskolára beszállásolt, közel 400 tiszt és honvéd választja a szembefordulást, s a szovjet harcosokkal együtt fegyverzik le a főiskolán elhelyezett német alakulatot. Másnap a Hertelendy és az Ugocea utca sarkán álló házban tisztjeiktől magukra hagyott honvédek, az Avar utca 7a házban pedig egy munkásszázad áll át a felszabadítók oldalára. Néhány nap múlva a Gellért szállóban állomásozó tüzérsztyály tisztjei és legénysége lefegyverzik az ott meghúzódó németeket és nyilasokat, s a segítségükre siető szovjet T-34-esek fedezete alatt csatlakoznak a Vörös Hadsereghez.

Budafok, 1945. február 12.

Ugyanekkor zajlik le a fővárosban a legnagyobb jelentőségű átállás. A Horthy Miklós körtéren — ma Móricz Zsigmond körtér — és a Bartók Béla úti házakban elhelyezkedő mintegy 1000–1200 magyar katonára Váriházy Oszkár vezetésével a szembefordulást választja. Több napi előkészület után szervezetten bonyolítják le az átállást, s Budafokra vonulnak, ahol a megalakuló Budai Önkéntes Ezred tagjai lesznek.

A szovjet katonákhoz csatlakozó

Budai
„látkép”
1945.
februárjában

1975 FEB 4
Tükör 305

A Budai Önkéntes Ezred emlékműve a Vérmezőn

magyar egységek szervezése ekkor már több hete folyt a Tárogató utca 17-ben. Az itt megszervezett századokból, majd zászlóaljkból hozták létre február 12-én Budafokon a Budai Önkéntes Ezredet. Az ekkor kétezeröttszáz főnyi katonai alakulat parancsnoka Váriházy Oszkár lesz. A szovjet katonák fegyvertársaként fogadták a harcokban egyenrangú félként részt vevő magyar honvédeket, tisztiket. Bőségesen gondoskodtak ellátásukról nemcsak a harc szüneteiben, hanem a küzdelem perceiben is. „Ellátásunkról a szovjet parancsnokság igen bőkezűen és nagyon pontosan gondoskodott — emlékezett vissza az egyik magyar önkéntes. — Jellemző, hogy az erdő átfésülése idején (a budakeszi erdőről van szó), 3—4 óránként fától-fáig kúszva hozták utánunk az élelmet. Egy fához tapadva figyeltem előre éppen az egyik alkalommal, mikor közvetlenül mögöttem halk neszt hallottam. Megijedtem és villámgyorsan megfordultam. Mögöttem feküdt egy szovjet katona, aki az ellátást hozta utánunk és éppen egy csomag szívnivalót dugott a zsebembe”.

Magyar zászló a szabad Budai Vár ormán

A Budai Önkéntes Ezredről méltan elmondható, hogy harcban szerveződött. Az önálló magyar századok már február első napjaitól kezdve példamutatóan részt vettek a legnehezebb pontokon a főváros felszabadításában. Ott voltak a Déli pályaudvarért vívott harcban, s különösen nehéz küzdelmet folytattak a Királyhágó utcai kórházba befészkelődött fasisztákkal. Mire kijutottak a pályaudvarhoz, a század létszáma a felére csökkent.

Egy másik század az Alkotás utca környékén vívott kemény csatát. Az Alkotás utca 10, 12, 14-es számú házakban különösen heves ellenállásba ütköztek, s csak 15 hősi halott és negyven sebesült vére árán tudták felszabadítani a három lakóházat. A nagy vérvesztéssel járó harcokban a magyar honvédeket nem egyszer a személyes bátorságuk segítette át a nehézségeken. Így a Királyhágó utcai kórház elfoglalása akkor vált lehetségessé, amikor egyik társuk rajtaütéssel megsemmisítette a németek páncéltörő ágyúját. A Márvány utcai harcokban az elesett apa, az ifjú férj fegyverét felesége vette kézbe, hogy megbosszulja hitvese halálát. S sorolhatnánk hosszan a hasonló eseteket...

1945. február 9-től kezdve a magyar századok aktív részesei a Vár elfoglalásáért folyó harcoknak. Több magyar század a Bartók Béla út, Móricz Zsigmond körtér, Kosztolányi Dezso tér irányából támad és részt vesz a Gellérthegy, a Tabán felszabadításában. Különösen nehéz

súlyos áldozatokat követelő harcot vívtak a Gellérthegy oldalán, a kertes házakban elsáncolt fasiszta katonákkal.

Sokan részesei voltak közülük a német csapatok utolsó kétségbeesett kísérlete, a kitörés megakadályozásában. Február 11-én éjjel a körülzárt, mintegy 40 000 német katona megpróbált kitörni a Hűvösvölgy irányába. A hosszú órákig tartó, kegyetlen öldöklésben, ahol sokszor került a sor kezítésára, példásan küzdöttek a magyar honvédek. Hasonlóan kimagasló teljesítményt nyújtottak a nagy figyelmet és ügyességet kívánó átfésülésekben, amikor a budai és pillisi erdőket tisztították meg a rejtőzködő németektől és nyilasoktól.

A magyar önkéntesek ott találhatók a Budai Vár elleni végső rohamra induló szovjet harcosok oldalán. A Bécsi kapu és a Logodi utca irányából törnek be a Vár szűk utcái közé, s számolják fel a németek ellenállási göceit. A hősi küzdelemben mintegy 160 magyar honvéd áldozta életét a főváros szabadságáért. A Vörös Hadsereg parancsnoksága, helyállásuk, bátorságuk elismeréseként, a Vár ormára a szovjet vörös zászló mellé kitűzette a magyar nemzetiszínű lobogót.

A kitüntetés

A főváros felszabadulását követően a Budai Önkéntes Ezred katonái díszszemlét tartottak a Kapisztrán téren, majd Jászberénybe vonultak, ahol az új, demokratikus magyar hadsereg egyik első egységét szervezték soraikból. „A nehéz budai harcok folyamán nyújtott áldozatos, hősi segítségért hálás köszönetet mond a Vörös Hadsereg” — méltatta a Budai Önkéntes Ezredet a szovjet hadsereg napiparancsa. A Budai Önkéntes Ezred harcosairól méltó módon megemlékeztek a harcok után is. A Szovjetunió a főváros felszabadításában kitűnt 70 magyar honvédet, tisztet 1947. január 11-én a Budapest Bevételéért emlékéremmel tüntette ki. „Az általam átadott kitüntetések azokat díszítik, akik vérüket áldozták a felszabadításért — méltatta tetteiket Szviridov altábornagy a kitüntetés átadásakor. — A magyar hadseregnek ezek a tábornokai, tisztjei és közkatonái bátran és határozottan a Vörös Hadsereg oldalára álltak és azzal együtt verték szét a gyűlölt német és fasiszta hadsereget.”

A Budai Önkéntes Ezred 2500 hősenek harca, ha csak szerény méreteiben is, de hozzájárult a magyar nép szabadságához, hazánk felszabadításához. Tettük jelentősége túlmutat a fegyveres küzdelem eseményein. Az elsők közé tartoztak, akik megalapozták a magyar és a szovjet nép fegyverbarátságát.

BOTOS JÁNOS

A FEHÉR EGÉR

(Emlék)

Gondosan megkerültem egy döglött lovat, aztán levettem a hátizsákom, és leültem a járda szélire. Körülbelül ezeröttszáz kilométernyi gyaloglás után értem ide a Haller térre, érhető, ha bizonyos fokig fáradtnak éreztem magam. Ideje — gondoltam — pihennem egy keveset. Hátizsákomban liszt, cukor, marhahús, kenyér és zsír volt. Szegeden kaptam, egy prémmel bélelt német katonabekesért. A bekeset akkor már régóta cipeltem. Még a minszki pályaudvaron vettem egy német őrmestertől, ötszáz Honvéd-cigarettaért. Ezret kért érte, de végül is beérte ötszázal, mert úgy találta, hogy ötszáz cigaretta is tovább tart, mint a háború. A cigarettát akkor már régóta cipeltem. Még Kijevben kaptam volt egy magyar szakaszvezetőtől. Eredetileg ezret kaptam. Tiszteletdíjként. Tudniillik három hónapon keresztül én írtam a szakaszvezető leveleit a menyasszonyának. Versben. Olyan szép szerelmes verseket írtam Jucikának Egerbe, hogy a végén már féltékeny voltam a szakaszvezetőre. Az ezer cigaretta felét egyébként később beadtam a század cigarettakasszájába, amikor Cholmban, a pályaudvar SS-parancsnokától egy Göring-mozdonyt vettünk tizenhétézer szivarkáért. Szép, új német mozdony volt, jól vettük. Megért volna húszezer cigarettát is. (Csak most jut az eszembe, hogy a bekes ilyenformán tulajdonképpen drága volt. Egy új mozdony harmincnégy bekes? Nevetséges. Persze, most már mindegy.)

Ott üldögéltem hát a Haller téren, s arra a marhapörköltre gondoltam, amit majd anyám főzni fog a szerelmes versekben fogant marhahúsból, jó paprikásan. Hogy lesz-e anyámnak paprikája otthon, s hogy lesz-e még anyám, s lesz-e otthonom, nem tudtam. Február ötödike volt. Ezerkilencszáznegyvenötben.

Amikor hajnalodni kezdett, észrevettem, hogy néz a ló. Igen, engem nézett a döglött ló, engem figyelt kocsonyává dermedt nagy szemével. Nem állhattam a tekintetét. Olyan sokan figyeltek volt az elmúlt évek alatt, hogy elhatároztam: egy percig sem maradok tovább, megszököm. Amikor úgy láttam, hogy a ló éppen más irányba néz, felvettem a hátizsákom, s a pokrócot, amelyen addig ültem, a fejemre borítva elindultam a Körút irányába. Már világos reggel volt, amikor kiértem a Körútra, és megláttam Budapestet.

A látványt, amely ott, a Körút sarkán fogadott, nem írom le. Az érzést pedig, amelyet a látvány keltett bennem, nem tudom leírni. Lehet, hogy döbbenetemben nem is éreztem semmit. Első gondolatom — erre emlékszem — valamiféle volt: hát itt mi történt? Csak bambultam bambán a volt várost.

Torzonborz emberek, torzonborz öltözékben, torzonborz tárgyakat húztak maguk után a hóban. Járda és úttest, rom és épület, múlt és jelen összefolyt a szemem előtt. A tele hátizsák könnyű lett, az üres szívem nehéz. Lassan poroszkáltam végig a Körúton, komoran, mint-ha a saját koporsóm mögött mennék. Úgy éreztem, hogy pihunsi győzelmet arattam a Wehrmacht fölött. En ugyan életben maradtam, de a szülőfalum odaveszett. Tessék, itt hever holtan a lábam előtt.

Bizonyosnak véltem, hogy ezt a várost el kell hagyni, ami belőle megmaradt, le kell bontani, s valahol építeni kell egy új Budapestet, ezen a helyen nem lehet, sajnos tele van rommal és kacattal. Hogy az új Budapest milyen lesz? Ki tudja? Akármilyenre sikerül is, olyan nem lesz, mint a régi volt.

Többször tapasztaltam már, hogy ahol legmélyebb a pesszimizmus, ott legközelebb az optimizmus. A Nyugati pályaudvar előtt jókora tömeg feketéllett. Vagy száz ember tolongott valami körül körbe, hogy mi körül, nem volt látható. Az emberek taszigálták egymást, és pénzt nyújtottak, kiabáltak és izgatottan hadonásztak. Az élet első jele, amellyel találkoztam, ez a tülekedő tömeg volt. Az éhség... — gondoltam, és azt hittem, kenyeret vagy sülttököt árul valaki. Legyőzve csüggedésemet, belefúrtam magam az embergyűrűbe.

Planétát lehetett húzni. Egy sovány fiatalember egy még soványabb fehér egeret tartott a kezén, s az egér planétát húzott egy fadobozból. A jövődőt jósoló planétákért tülekedett a nép. Ezerkilencszáznegyvenöt február ötödikén, alig néhány nappal azután, hogy sok hetes bunkerélet után, borsón és babon karcúra fogyva, a napvilágra került, a pesti ember a Körúton planétáért verkedett. Úszkös tűzfalak, romok, szemét és kormos téglahalmazok közepett jövődőt jósoltatott a város népe. A kíváncsiság tette-e, vagy egyszerűen csak az, hogy pénzt lehetett költeni valamire — nem tudom. De azt tudom, mert láttam, hogy szélesre húzott szájjal olvasták a planétákat, amelyek kinek-kinek szépet és jót, örömet, boldogságot, barna legényt, szőke kislányt ígértek.

Aztán zsebre vágta a planétákat és hozzáláttak, hogy a maguk részéről is tegyenek valamit a fehér egér szavahihetőségének érdekében.

TABI LÁSZLÓ